

MAAR WAAR ZIJN DIE DUIVEN DAN

Jan Siebelink

Maar waar zijn die duiven dan

2020

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2020 Jan Siebelink
Omslagontwerp Brigitte Slangen
Omslagillustratie © Trevillion Images
Foto auteur Sacha de Boer
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 8290 2
NUR 301

debezigebij.nl

Voor mijn kinderen

Anneleen Jeroen Janneke

Les sources d'un écrivain, ce sont ses hontes
– Cioran

Proloog

Dit verhaal begint in het RMC, Rijnstate Medisch Centrum, het voormalige gemeenteziekenhuis. Hier ben ik geboren en hier stierf mijn moeder.

De zon, in de ochtendstilte, staat op de ramen, die fonkelen, terwijl aan de achterzijde een onlangs aangebouwde, rechthoekige zijvleugel zijn schaduw werpt op een perk van zwart grind, met een zonnewijzer.

Zojuist heeft de assistente mij meegedeeld dat het spreekuur vandaag om dringende redenen niet doorgaat en mij een brief overhandigd. Ik kijk haar aan. Maar wat verwacht ik van haar? Een opheldering, een nadere verklaring? Houdt die kleine neerwaartse beweging van haar hoofd in dat ze de situatie nog terug kan draaien?

‘Dokter Kort zal zeker deze week contact met u opnemen.’

Een moment snak ik naar adem en kijk naar de stoelen die aan de vloer, en aan elkaar, zijn vastgeklonken. Ze kunnen geen kant op.

‘Maar u was toch op de hoogte,’ voegt ze aan haar

woorden toe. ‘Alle patiënten hebben bericht gekregen.’

Maar ik had alleen een herinnering aan de afspraak ontvangen.

‘Dan is er iets misgegaan. Dat spijt me.’ Op haar gezicht verschijnt een bepaald soort glimlach, licht verontschuldigend. Er is ook weer die neerwaartse beweging. Het blonde haar is in een staartje bij elkaar gebracht. Haar zonnebril draagt ze boven op het hoofd. Waarschijnlijk heeft ze buiten gezeten. In de praktijk is niets te doen.

Ze verdwijnt achter de wand van melkglas. Daar zijn de spreekkamers van de artsen en kleine kamers om je te ontkleden. Op de deur die ze achter zich dichttrekt de mededeling:

U HOEFT ZICH NIET TE MELDEN

U WORDT GEHAALD

Het is geruststellend bedoeld. Het klinkt dreigend. Wee, wie het hart heeft zich te melden.

Nog een moment volg ik de voetstappen van de assistente.

Met een gerust hart was ik vanmorgen naar het ziekenhuis gegaan. Nu sta ik hier met die dichtgeplakte brief en ben uit het lood geslagen.

De droom van afgelopen nacht kwam terug: ik was tien, armoedig gekleed, en had in de ijzige kou onder

het viaduct staan wachten. Elk moment kon de koets komen. Van het turen in de verte was ik, met tranen in mijn ogen, wakker geworden en had de slaap niet meer kunnen vatten.

Ruim op tijd had ik in de wachtkamer plaatsgenomen, had lang gewacht. Het was gebruikelijk om lang te wachten. Het zou vreemd zijn als het anders was. Wanneer je bij binnenkomst direct aan de beurt bent, klopt er iets niet. Geduld oefenen had ik al vroeg in mijn jeugd geleerd. Van de vorige afspraak herinnerde ik me een druk heen en weer geloop van vage gestalten. Ook was achter de glazen wand geen enkel gerucht te horen. Het leek of de afdeling Urologie van dit grote ziekenhuis in comateuze staat verkeerde.

Veertien dagen geleden had de uroloog, vrijwel pijnloos, weefsel uit mijn prostaat genomen. Vandaag zou ik de uitslag horen. Ik had de arts toen gevraagd of hij al iets ter geruststelling kon zeggen. Nee, daarover kon hij nog niets meedelen. Wel dat zo'n kleine negentig procent van mijn leeftijdgenoten aan prostaatkanker leed. Vaak wisten ze het zelf niet.

'Ze gaan er niet aan dood, ze gaan ermee dood. Tenzij...' De zinnen waren er nogal kortaf uit gekomen, met een vanzelfsprekend, natuurlijk gemak. Hij moest ze al heel vaak hebben uitgesproken.

Nu pas valt de opknopbeurt van de wachtkamer me op. De wanden zijn in vlakken hardgeel en roze geverfd, de vloer glimt strakblauw. In het midden reikt een wandmeubel tot aan het plafond, aan weerszijden

uitgerust met talloze schuine plateaus voor folders. Door een onmerkbare tochtvlaag fladdert een kleurige folder op de grond, vlak voor mijn voeten. Ongewild lees ik het woord 'prostaatanker'. Met het hoofd afgewend veeg ik het onder het blankhouten meubelstuk.

Ik bedenk me, raap het netjes op en werp het in een prullenbak. Ik ben de laatste die het lot onnodig zal tarten.

Alle afspraken zijn geannuleerd. Alleen ik ben vergeten.

Voor mij ligt een brief klaar. Iets klopt er niet, iets klopt er juist wel. Ineens is er de gewaarwording op afstand van de wereld te zijn gezet.

Nog steeds sta ik in die zo ruime, volstrekt lege wachtkamer, kan niet van mijn plaats komen. Die brief in mijn hand is vergif, voelt als een aanval. Ik onderga de sensatie weggestuurd te zijn in een stuurloze auto. Vijf jaar geleden heb ik mijn vrouw verloren, vorige week heb ik mijn hond moeten laten inslapen.

Ik leg de brief plat op mijn hand, ga een moment op in de beschouwing van de witte envelop, stel me de brief voor. Waarschijnlijk geen briefpapier, keurig in tweeën gevouwen, maar een simpel receptenbriefje, met een wrede boodschap.

Ik wil van de brief af, leg hem op een stoel.

Nog wacht ik. De muren verliezen hun kleur in het harde ochtendzonlicht. Ik staar naar de brief waarvan zoveel kracht uitgaat. Hij is in de overbelichte, her-

nieuwde ruimte massief aanwezig. Alle urologen van de wereld kijken me aan. Er is geen hulp, noch in me, noch buiten me. De brief in de witte envelop, met zijn kale feiten over de biopten, heeft me beet. Ik zie het bijna onleesbare doktershandschrift voor me. Een angstscheut giert door mijn nierstreek. De brief luidt mijn einde in. Het is zeker dat ik ongeneeslijk ziek ben.

Ik voel me vallen als in de oude droom: op de lagere school, aan het Mussenplein, hol ik de trap af, die ineens ophoudt. Ik stort in de afgrond, roep om ma-ma.

Het zweet staat in mijn handpalmen.

Als een slaapwandelaar loop ik naar de uitgang van de wachtkamer. De laatste van de aaneengekoppelde stoelen geef ik een trap. In de hal laveer ik tussen de tafels en stoelen van het restaurant door. Ik grijp een leeg colablikje, vouw het dubbel, druk het in elkaar. In mijn handen zit nog kracht. De hoge palmen reiken naar het glazen plafond.

Ik heb een rare smaak in mijn mond.

‘Meneer!’ Het is de assistente. ‘U vergeet de brief!’

‘O, dank u.’

Ik stop hem weg.

Nog voor ik bij de parkeermeter ben, neem ik een besluit. Ik zal er niet op terugkomen. Dat is zeker.

Ik wil geen lange lijdensweg zoals Ankie of mijn pleegvader. Dan nog liever, bij wijze van spreken, de snelle hoewel pijnlijke dood van mijn biologische va-

der. Nee, geen hallucinaties of delier door medicijnen als oxycodon of morfine. Ik durf wel te denken dat mijn leven 'voltooid' is.

Verbaasd neem ik mezelf waar. Je denkt toch na zo'n besluit dat je omvalt, instort, in huilen uitbarst, jankt van radeloosheid, dat in je definitief iets wankelt.

Het tegendeel gebeurt. Kracht vloeit in me. Het besluit lijkt me vreemd genoeg op te fleuren. Vitaliteit overrompelt me, een lichte roes.

Vluchten van hier. Dat is één ding. Hier zeker nooit meer terugkomen. Vluchten. Dan een weg uitstippelen. Hoe deze dag te besteden, zinvol af te maken? De fixatie op de dood draag ik al een leven lang bij me. Deze laatste dag zal ik er serene mee omgaan.

Eén

Ik kom er nog niet toe de motor aan te zetten, dring mijn tranen terug door diep in te ademen.

Herinneringen van lang geleden duiken op, vol onbegrijpelijke, onwerkelijke voorvallen.

Een zaterdagmiddag, tegen vieren. Het moet in de winter van 1955 zijn geweest. Ik verliet het piepkleine huis aan de Derde Mussenstraat, dat voor- noch achtertuin bezat. Maar vanuit mijn slaapkamer keek ik over de hele benedenstad, en bij helder weer tot in Duitsland. Er was een stenen boogpoortje dat toegang gaf tot het fietspaadje achterom.

Ik liep de steile Hoflaan af, nam de Klarendalseweg, passeerde het gebouw De Tabernakel, naderde de spoordijk en ik posteerde me op mijn vaste plek onder het viaduct, naast de eenbenige die de sportkrant verkocht.

Er was veel verkeer. Bewoners uit Velp en andere dorpen die in de provinciehoofdstad hun inkoop hadden gedaan, keerden terug naar huis.

Na zessen werd het stil. Tegen halfzeven was de krantenman los en vertrok. Ik stond alleen onder het

viaduct. De stilte was vertrouwd en onheilspellend.

Een goederentrein denderde over het viaduct richting Duitsland. De stalen pijlers waarop de brug rustte trilden.

Ik wachtte. Om de tijd te doden kraste ik met een spijker 'mama' in de zwartberoete wand. Of maakte een tekening.

Ik keek de weg af. Vijf kilometer verderop lag Velp. Vanuit die richting moest de koets komen.

Een trolleybus passeerde, de conducteur stak zijn hand op. Soms hoorde ik een voorbijganger zeggen:

'Kijk nou toch. Dat jong daar, in die kleren. Dat is toch geen doen.'

Het was waar dat mijn schoenen nog verzoold moesten worden, dat mijn trui dun en verschoten was. Maar ik was trots op mijn padvindingsriem die ik tijdens het schooltoernooi met hardlopen had gewonnen en blij met de nieuwe jopper, betaald van geld dat moeder had verdiend met een extra werkhuis.

Ik ril van spanning, van de koude tochtvlagen. Onder het viaduct is het altijd koud, zomer en winter. Zielig voel ik me niet. Ik, Hugo Tempelman, heb een opdracht. Die zal ik zo goed mogelijk uitvoeren.

De koetsier op wie ik wacht rijdt 'Bruiloften en Begravenissen'. Plechtigheden die altijd uitlopen. Je weet nooit hoe laat hij komt.

Ik onderdruk de onrust en de angst bij de gedachte dat hij helemaal niet komt, schop zo hard tegen de

zwart aangeslagen stenen wand dat mijn tenen pijn doen. Als hij niet verschijnt, is het moeilijk om mama onder ogen te komen.

In de verte hoor ik het zwakke geratel van koetswielen, de hoeven van het paard. Aan de kleur van het dier kan ik zien of de koetsier 'Trouw of Rouw' gereden heeft. Bij een donker paard zijn de koetslantaarns zwart omfloerst.

De koets buigt vlak voor het spoorviaduct af, rijdt een verwilderd landje op, tegen de spoordijk aan. Hier was vroeger nachtcafé De Bordelaise. In het voorjaar van '45 is het door een V1 verwoest. Ik was toen nog geen jaar oud.

De koetsier springt van de bok. Hij heeft een verweerd, hoogrood gezicht. Net of daar hard op geslagen is. Hij is veel ouder dan mama. De koetsier morrelt aan een sleutel onder de bokzit. Maar dan bedenkt hij zich. Uit de binnenzak van zijn lange, grijze koetsiersjas haalt hij een bruine envelop, geeft die aan mij en zegt:

'Wegstoppen en thuis aan je moeder geven.'

De koetsier heeft altijd haast. Een enkele keer vraagt hij hoe het op school gaat, kijkt me aandachtig aan, trakteert me op een kaneelstok of een zakje ulevellen.

Als hij het voormalige terras afrijdt, kijk ik hem na. De zweep in de zweephouder, de gouden bies op het zwarte koetswerk en het koperen plaatje achterop, met de woorden:

Stalhouderij G. Middelaar
Poortstraat 1, Velp

Het zijn details die me altijd zullen bijblijven.

Met de brief ren ik naar huis. Voor ik naar binnen ga, steek ik mijn pink in het ronde, zwart gebrande gaatje van een kogelinslag, vlak naast de post van de voordeur (waarschijnlijk uit een Duits geweer). Mama is er nog niet.

Eens heb ik gevraagd wie hij was, hoe mama de koetsier kende.

Mama had geantwoord:

‘Niet te veel vragen.’

Vooral doordeweeks was ze, vanwege de werkhuisen, kortaf.

Als me op school werd gevraagd waarom ik geen vader had, antwoordde ik met een zekere trots:

‘Vader is door oorlogsgeweld om het leven gekomen.’

Ik wist niet hoe mijn vader eruitzag. De fotoalbums waren tijdens de evacuatie verloren gegaan.

Dan de laatste zaterdag van het jaar. De krantenman bleef door de striemende sneeuwstorm met zijn pak kranten zitten. Hij vertelde over zijn tijd in Nederlands-Indië. Bij een aanval op een Javaanse dessa had hij een been verloren. Daarna gaf hij me een sportkrant en vertrok. Op de voorpagina was het lege stadion van Vitesse op Monnikenhuizen afgebeeld.

Door de storm heen denk ik het geratel van koetswielen te horen, ook het briesen van een paard. Dat opflikkerende licht moet van de lantaarns zijn. Ook het schrapen van de hoeven vang ik op. Mijn ogen zien al het egale grijs van de koetsiersjas, het wit van de tressen.

Ik heb me vergist. Het is de trolley die zich moeizaam een weg baant. Vonken spatten van de bovenleiding. De conducteur steekt amicaal zijn hand op.

Hoe kan ik me zo vergissen?

Ik kom uit de beschutting van het viaduct om beter te zien, om me niet opnieuw in de luren te laten leggen, maar weet in de harde wind, in de razende drift van de sneeuwvlokken, niet waar ik het moet zoeken, deins terug.

Het is zeker dat ik met de envelop thuiskom, houd ik me voor. Anders gaat mama weer heel lang uit het raam staan staren en geeft ze geen antwoord als ik iets zeg. Of begint te snauwen.

Boven me raast een trein. Ik merk het aan het trillen van de viaductwand.

Ik denk aan het carbid dat mama voor me heeft gekocht. Van de buurman die koster is bij De Tabernakel heb ik een pak rotjes gekregen. Op oudejaarsavond steek ik ze af vanuit de kogelinslag naast de voordeur.

Een moment sluit ik mijn ogen. Het lijkt wel of de hele stad lawaai maakt, of alles beweegt, onder en boven me. De storm wrikt en wringt, de pijlers lijken in

beweging te komen. De koets is op weg naar mij toe. Ik zie de geringste details: de gloeidraadjes in de lampen, de biezen op het koetswerk, het zwartgelakte beschermleertje van het afstapje, het ovale, koperen plaatje achterop.

Als ik mijn ogen weer open, zie ik hoe de sneeuw grauw tegen het trottoir op kruist. De wereld kraakt, knarst, klaagt jammerlijk. Aan alles wordt gerukt. De dunne laag sneeuw die onder het viaduct is gewaaid, lijkt in een voortdurende wervelende beweging, als was er een ondergrondse stroming.

Ik zál met de envelop thuiskomen. Zodra ik thuiskom, kijkt mama hoeveel geld erin zit. Als ze dan bukt om uit het aanrechtkastje het wit emailen teiltje te pakken weet ik dat ze tevreden is. Ze doet lauw water in het teiltje. Ik spreid een handdoek op de vloer uit voor een keukenstoel.

Mama weekt haar vermoeide voeten. Bovenop zitten pijnlijke, harde plekken.

‘Kijk,’ zegt ze en wijst naar haar voet. ‘Mijn jubeltenen.’ Mama’s tenen blikken omhoog. Dat is aangeboren. Na een halfuur wrijft ze haar voeten droog. Dan komt het moment dat ik in actie kom. Ik pak het flesje glycerine met kamferspiritus en wrijf haar voeten met dat geurende mengsel in tot ze zacht en soepel zijn.

Een politieauto stopt.

‘We kunnen je naar huis brengen.’

‘Nee, ik blijf.’